

4. Злобін Ю. А. Основи екології / Ю.А. Злобін – К. : Вид-во «Лібра», ТОВ, 1998. – 248 с.
5. Иоганзен Б. Г. Основы экологии. / Б. Г. Иоганзен – Томск: Изд-во Томского университета, 1959. – 389 с.
6. Кучерявий В. Л. Екологія. / В. Л. Кучерявий – Львів: Світ, 2000. – 500 с.
7. Мусієнко М.М. Екологія. Охорона природи: Словник-довідник. / М.М. Мусієнко, В.В. Серебряков, О.В. Брайон – К. : Знання. 2002. – 550 с.
8. Назарук М.М. Основи екології та соціоекології. / М.М. Назарук – Львів: Афіша, 1999. – 255 с.
9. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 1998 – 2000 рр. – К., 1999-2001.

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВПЛИВУ МІКРОКЛІМАТУ В РОДИНИ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ

Ганзіна Я.Д., студентка 1 курсу кафедри психології

Варіна Г.Б., ст.викл. кафедри психології

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького,

м. Мелітополь, Україна

Проблема психологічного благополуччя дітей є однією з найактуальніших на сьогоднішній день. Під натиском негативних впливів сучасного життя емоційна сфера дитини піддається величезним перевантаженням. Сім'я є для дитини одним з головних соціальних інститутів, що забезпечує необхідні умови для збереження і підтримки благополуччя дитини, виступає стабілізатором гармонійного розвитку.

Зазначимо, що проблеми стабільності шлюбу й сім'ї, умови створення психологічно здорової сім'ї знайшли своє відображення в роботах Л.Я. Газмана, С.В. Ковальова, В.А. Сисенко, Е.Г. Ейдемільлера, В.В. Юстіцькіса.

Особливості впливу сімейних взаємовідносин на становлення особистості дитини вивчали О.І. Бондарчук, А.Я. Варга, В.І. Гарбузов, Т.В. Говорун, О.І. Захаров, А.Є. Лічко, Е.Г. Ейдемільер, Д. Баумрінд, Е. Шефер. Вплив неадекватного батьківського ставлення на відхилення в психічному й особистісному розвитку дитини досліджували О.О. Бодальов, В.І. Гарбузов, В.В. Столін.

Наразі психологічне благополуччя визначають як інтегральну характеристику, яка включає психічне і соціальне здоров'я школяра і його домінуючі позитивні емоційні стани [3, с. 10]. Позитивний психоемоційний стан – це цілісна характеристика діяльності психіки за певний відрізок часу, відносно тривалі за часом і слабкі за інтенсивністю прояву, які мають позитивний знак емоції та суб'єктивно переживаються як хороше самопочуття і позитивний настрій [3, с. 11]. Позитивний психоемоційний стан дитини як форма презентації його позитивних переживань включає: хороше самопочуття і активність, емоційний спокій, інтерес до учбової діяльності, задоволеність її результатами, позитивний настрій емоцій [3, с. 14]. Фінські психологи К. Яронен та П. Онстедт-Куркі виділили такі соціально-психологічні чинники психологічного благополуччя дитини:

- безпека і комфортність домашнього середовища;
- атмосфера любові, що характеризується сімейними радощами, близькістю і гармонією;
- відкритість і довіра у міжособистісних взаємозв'язках;
- батьківський контроль і включення у життя дітей або підлітків;
- відчуття значущості в сім'ї,
- сімейна підтримка відносин з людьми і видів діяльності дітей за межами сім'ї [2].

На розвиток дитини впливає родинне оточення, психологічний клімат в сім'ї, характер взаємовідношень між батьками. Любов, взаємоповага, взаєморозуміння,

задоволеність від власних стосунків, демократичний, спокійний стиль спілкування, впевненість, організованість в сім'ї позитивно впливає на дитину.

В той же час конфліктні відносини між батьками створюють у сім'ї постійну емоційну напругу, викликають роздратування, тривожність, невпевненість у дітей, порушують основи їх соціального розвитку. Психологами були проведені певні види досліджень, в ході яких вдалося встановити, що лише у 40% піддослідних дітей сформовано емоційне благополуччя у стосунках з батьками. Приблизно 30% дітей мають відношення до батьків досить двоєке і мінливе, здатне змінюватися залежно від обставин. І цілих 30% дітей не сприймають себе як частина родини, мають бажання від неї відділитися [4].

Успіх виховання людини визначається в дитинстві. У цей період закладаються основи психології особистості. У майбутньому можна вдосконалювати її емоційно-ціннісну сферу, формувати певні еталони поведінки, збільшувати обсяг знань, корегувати соціальну спрямованість, але все це відбувається на основі, яка була закладена в дитинстві. В житті дитини сім'я відіграє вирішальну роль. Як відзначає С.В. Ковальов, саме у сімейних взаємостосунках і спілкуванні реалізуються людські потреби, а саме: потреба у людських зв'язках, яка дає відчуття належності до певної групи; потреба у самоствердженні, яка дарує відчуття і реальні докази своєї значущості для інших людей; потреба прихильності, що дає змогу відчути взаємне тепло; потреба самосвідомості, яка формує почуття своєї неповторності, індивідуальності; потреба в орієнтації, яка дає зразок для наслідування [1, с. 40]. Протягом усього життєвого шляху особистості сім'я є тим найближчим мікросоціальним оточенням, яке опосередковує і визначає своєрідність її життєдіяльності, тому сім'я виступає провідним фактором психологічного благополуччя дитини.

Отже, можна виділити чотири параметри відносин батьків з дитиною, які здійснюють найбільший вплив на психологічний розвиток та психологічне благополуччя дитини:

– батьківський контроль: при високому рівні батьки воліють мати великий вплив на дітей, здатні наполягати на виконанні своїх вимог, послідовні в них. Контролюючі дії спрямовані на модифікацію проявів залежності у дітей, агресивності, розвиток ігрової поведінки, а також на більш досконале засвоєння батьківських стандартів і норм;

– батьківські вимоги, які спонукають до розвитку у дітей зрілості. Батьки намагаються, щоб діти розвивали свої здібності в інтелектуальній та емоційній сферах, міжособистісному спілкуванні, наполягають на необхідності та праві дітей на самостійність;

– способи спілкування з дітьми в ході виховних впливів: батьки прагнуть використовувати переконання, щоб домогтися слухняності, обґрунтовують свою точку зору і одночасно готові обговорювати її з дітьми, вислуховують їх аргументацію. Батьки з низьким рівнем частіше вдаються до криків, скарги та лайки; – емоційна підтримка: батьки здатні висловлювати співчуття, любов і тепле відношення, але дії і емоційне ставлення спрямовані на сприяння фізичному та духовному зростанню дітей, вони відчують задоволення і гордість за успіхи дітей [8]. Благополучність дитини залежить від наявності в батьківському відношенні всіх чотирьох вимірів – контролю, вимогливості до соціальної зрілості, спілкування та емоційної підтримки, тобто оптимальною умовою виховання є поєднання високої вимогливості та контролю з демократичністю і прийняттям.

Серед чинників, які негативно впливають на стан сучасної сім'ї можна виділити:

– посилення нервової напруженості людей, зростання кількості стресів та екстремальних ситуацій, які негативно позначаються на психологічному мікрокліматі сім'ї;

– низька загальна і психолого-педагогічна культура міжособистісних стосунків;

- зайнятість батьків, особливо матерів, у суспільному виробництві і як результат формалізація стосунків дорослих з дитиною;
- збільшення кількості сімей з низькими доходами;
- зменшення тривалості і збіднення змісту спілкування в сім'ї;
- зростання кількості розлучень, наслідком яких є неповні сім'ї;
- неблагополучні, конфліктні сім'ї;
- збільшення кількості асоціальних сімей.

Зазначені тенденції можуть приводити до виникнення конфліктів в сім'ї. В конфліктних сім'ях обмежені можливості розвитку дітей, соціалізація і виховання дітей деформовані, виникає небезпека для психічного здоров'я та благополуччя всіх членів сім'ї, і особливо дітей. Конфлікти в сім'ї – це загострення суперечностей між її членами на основі розходження ідей, поглядів, інтересів, потреб, прагнень внаслідок низького рівня етико-психологічної культури, невміння долати різні труднощі [6, с. 21]. В умовах конфліктної сім'ї дитина набуває негативного досвіду спілкування, бачить, відчуває вороже ставлення батьків одне до одного, не набуває позитивного досвіду співробітництва. На думку С.В. Ковальова нормальному формуванню особистості дитини в конфліктних сім'ях заважають такі чинники: дитина дорослішає в умовах суперечливих, неузгоджених вимог матері і батька; духовна атмосфера позбавлена спокою, миру, благополуччя, стабільності, тобто всіх тих умов, які необхідні для повноцінного духовного і психічного розвитку дитини; підвищується ризик нервово-психічних захворювань; зростає бездоглядність і безконтрольність поведінки; зменшуються здібності дитини до адаптації; зростають дефекти морального порядку; дитина не засвоює цілий ряд загальнолюдських норм; часто у неї формуються суперечливі почуття до своїх батьків, а інколи навіть вороже ставлення до одного з них [5].

Для того щоб зрозуміти походження сімейних конфліктів та особливості їх впливу на виховання дітей він виділяє фактори, які можуть привести до невротизації дітей. До складу факторів першої групи включають наступні

особливості батьківських відносин: мимовільна компенсація своїх невідреагованих переживань; неусвідомлена проекція особистісних проблем на дітей; підвищена батьківська тривожність; неможливість встановлення емоційно теплих, щирих, рівних відносин з дітьми через надмірний егоцентризм, раціоналізм, надмірне опікування і песимізм.

До факторів другої групи належать: нерозуміння своєрідності особистісного розвитку дитини; неприйняття дитини; невідповідність вимог та очікувань батьків можливостям і потребам дітей; негнучкість батьків у стосунках з дітьми; непослідовність у взаєминах з дітьми; неузгодженість стосунків між батьками.

Фактори третьої групи це: афективність – батьківське роздратування, незадоволення або неспокій, тривога і страх тощо; тривожність у стосунках з дітьми, а саме – хвилювання, занепокоєння, паніка з будь-якого приводу, надмірна опіка, тривожні передчуття, прагнення все робити за дитину; домінантність у відносинах з дітьми – категоричність суджень, прагнення підкорити дитину, нав'язування думок та рішень, постійний контроль, використання покарань, в тому числі і фізичних; гіперсоціальний характер виховання – підвищена принциповість, надмірна вимогливість, нетерпимість до недоліків; недовіра до можливостей дітей; недостатня чуйність батьків; суперечливість у стосунках з дітьми [7].

Стиль відносин дорослих до дитини впливає не тільки на становлення тенденції до певного стилю дитячого поведіння, але і на психологічне благополуччя дітей; так, невпевненість дитини в позитивному ставленні до себе дорослого або, навпаки, впевненість саме в неактивній оцінці її як особистості провокує подавлену агресивність, якщо дитина сприймає відношення дорослого до себе як негативне, то спроби дорослого спонукати дитину до спілкування викликають у нього стан зняковілості і тривоги.

Тривалий дефіцит емоційного співзвучного спілкування навіть між одним з дорослих і дитиною породжує невпевненість останньої в позитивному відношенні до нього дорослих взагалі, викликає почуття тривоги і відчуття емоційного

неблагополуччя [6]. Під впливом досвіду спілкування з дорослими в дитини не тільки формуються критерії оцінки себе та інших, але і зароджується дуже важлива здатність співчувати іншим людям, переживати чужі прикрощі та радості як власні. У спілкуванні з дорослими і однолітками він вперше усвідомлює, що потрібно враховувати не тільки свою, але і чужу точку зору. Саме з налагодженої системи взаємин дитини з дорослим і починається орієнтація дитини на інших, тим більше що вона також потребує визнання оточуючих людей.

Література:

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.:МАУП, 2001. – 96 с.
2. Водяха С. А. Современные концепции психологического благополучия личности / С. А. Водяха // Дискуссия. – 2012. – №2 (20). – С. 132- 138.
3. Овчарова Р. В. Разработка показателей и анализ факторов развития личностного потенциала и психологического благополучия учащихся в системе общего образования // Психологическое благополучие личности в современном образовательном пространстве: сб.статей / Составитель: Ю.В. Братчикова. – Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т., 2013. – С. 11-17.
4. Позднякова Е. П. Понятие феномена «психологическое благополучие» в современной психологии личности / Е. П. Позднякова // Психологический журнал. – 2007. – №3. – С. 87-102.
5. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
6. Проблемні сім'ї: діти і батьки. / Ю.М. Якубова, Ю.Г. Антонова-Турченко, Г.В. Святненко, М.М. Московка. К.; Український інститут соціальних досліджень. – 1998. – 137 с.
7. Сопрун И.П. Взаимоотношение отдельных показателей особенностей эмоциональной сферы детей шести лет, воспитывающихся в разных социально-психологических условиях / И. П. Сопрун // Наука і освіта.– 2000. – №5. – С.52

8. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений: Курс лекций / Лидия Бернгардовна Шнейдер. – М. : Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ

Герасимова К.В. студентка 1 курсу магістратури кафедри психології

Шевченко С.В. к.психол.н., доцент кафедри психології

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Емоційна стійкість особистості є інтегральним показником, в якому відображаються результати її навчання і виховання, а також досвід взаємодії з навколишнім середовищем.

Дослідженням емоційної стійкості займалися як зарубіжні (Н. Бредберн, А. Вотерман, Р. Кеттелл, Е. Дінер, Р. Райан, Я. Рейковський), так й вітчизняні (П.Б. Зільберман, Л.Г. Дика, Л.М. Аболін, К.К. Платонов, А.О. Прохоров) вчені [1, с. 12].

Деякі автори розуміють під емоційною стійкістю не емоційну незворушність, а переважання позитивних емоцій. Завдяки емоційної стійкості, як якості особистості, в екстремальних умовах забезпечується перехід психіки на новий рівень активності: така перебудова дозволяє зберегти і далі збільшити ефективність діяльності [4, с.30].

В студентський період виникає й більш точне регулювання почуттів, зокрема, більш повне володіння виразом своїх почуттів і настроїв. В даний час особливості емоційності студентства як специфічної вікової та соціальної групи можуть бути віднесені до мало вивченої області психологічного знання. Разом з тим